

DESCRIPTIVE TRANSLATION STUDIES AND BEYOND¹

...much of our theorizing seems to have been armchair theorizing without experimenting...

James S. Holmes (1977)

Dende hai uns anos, a colección Benjamins Translation Library vénnos ofrecendo investigacións fundamentais sobre a teoría e a práctica da tradución e mais da interpretación. Autores de referencia imprescindible como Sager, Snell-Hornby, Pöchhacker, Lambert, Gile, Dollerup ou Kußmaul, por citar uns poucos, dan a coñece-los seus traballos nesta colección, da que xa se pode dicir que é básica en calquera biblioteca de tradución e interpretación.

O volume número catro da colección, que xa anda pola ducia e media, preséntanos a proposta de Gideon Toury para anovar uns estudos de tradución tradicionais que podemos calificar como “an admixture of speculation, if not sheer wishful thinking” (p. 2). O autor considera que o academismo e unha excesiva tendencia ó prescritivismo fixeron da teoría e dos teóricos da tradución ferramentas inútiles para a investigación, a docencia e a práctica profesional.

Tradicionalmente, a tradución foi encarada dende un punto de vista exclusivamente lingüístico (ou monolingüístico, ou gramatical, se queremos); lonxe de considera-la tradución (entendida como función, produto e proceso –*function, product and process*, pp. 9-14) como un ente autosuficiente e independente para facer dela o seu obxecto de estudio, os estudiosos víñana tomando como unha simple ferramenta, un instrumento co cal xustificar e apoia-los resultados de investigacións como a Lingüística contrastiva, a Estilística contrastiva ou a Literatura comparada, que nada teñen que ver coa tradución.

Os achados aportados por estas e outras disciplinas non foron nunca un aporte positivo e valioso, nin para os tradutores profesionais nin para os

1. Gideon Toury, *Descriptive Translation Studies –and Beyond*, Benjamins Translation Library, vol. 4, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia, 1995. Rústica, 311 + vii pp. 5.720 pts. Tm. cartoné.

estudiantes de traducción, debido a dous motivos: en primeiro lugar porque os múltiples puntos de partida e os variados intereses das investigacións non eran traductolóxicos e as investigacións, xa que logo, non tomaban a traducción como obxecto de investigación; en segundo lugar, porque os datos obtidos era extraordinariamente heteroxéneos, mesmo por veces inconexos, e en ningún momento se tentou sistematizalos, polo que a súa aplicación práctica a situacións reais de traducción foi imposible.

Toury defende unha concepción dos chamados Estudios de traducción como unha disciplina eminentemente empírica, é dicir práctica, que por forza ten que basearse exclusivamente na análise de traducións reais. Só a descrición polo miúdo de comportamentos traductivos pasados pode ser de utilidade para unha disciplina que adocece de falta de sistematización. Concebidos así, os Estudios de traducción precisan dunha rama descritiva: “Consequently, no empirical science can make a claim for completeness and (relative) autonomy unless it has a proper descriptive branch”, afirma o autor na mesma primeira páxina do seu libro. Os estudos descritivos, a observación de feitos medibles e estudiables, é o único punto de partida posible para a (re)formulación desta nova teoría, ou, mellor dito, desta nova visión da teoría da traducción.

Ó longo do libro, Toury describe, xustifica e exemplifica esta nova, e coídamos que fructífera, visión da teoría da traducción. Pola claridade da expresión, a contundencia e lóxica das ideas e validez das afirmacións do autor, coídamos que esta obra será un fito que determinará futuros desenvolvementos da nosa disciplina. Dada a grande difusión desta colección, é de agardar que corra moita mellor sorte que as investigacións de James S. Holmes, a quen Toury toma como punto de partida. Os escritos de Holmes pasaron practicamente desapercibidos para a comunidade científica debido á súa escasa difusión dende un primeiro momento, que por suposto non foi compensada con posteriores edicións en holandés, pero neles o autor apuntaba, xa en 1972, a necesidade de estudos descritivos puramente prácticos.

Na primeira parte do libro (*The Pivotal Position of Descriptive Translation Studies*), Toury delimita a posición e a función dos estudos descritivos dentro do campo dos Estudios de traducción e marca a diferenza coas tradicionais disciplinas prescritivas que se limitan a dictar leis de comportamento: “I would hardly subscribe to the view (epitomized by Peter Newmark but shared by so many) that ‘translation theory’s main concern is to determine appropriate translation methods’ (Newmark 1981:19)”, dinos o autor na páxina 17. O cometido da teoría da traducción é “to formulate a series of coherent laws which would state the inherent relations between all the variables found to be relevant to translation” (p. 16). Un dos poucos reproches que se lle poden facer a Toury é precisamente o uso da palabra lei (*law*), coas súas connotacións de prescrición, de obriga, de prexuízo, no canto de, por exemplo *norma* ou *pauta*. Non embargante, podemos ver claramente nesta cita que non

se trata de leis que *obrigan*, senón de leis que *describen*; é dicir, son leis que, como as naturais, non prescriben un comportamento determinado senón que o predin, que o anticipan. A diferenza da teoría tradicional, que non lle prestaba atención ós feitos reais de traducción e que por iso era ineficaz, as leis que propón Toury son o resultado da xeneralización de multitude de observacións, produto da sistematización de análises repetidas unha e outra vez sobre traducións reais.

As partes segunda e terceira constitúen a cerna do libro. Na segunda expóñense os fundamentos epistemolóxicos e deontolóxicos da proposta de Toury así como a metodoloxía que se ha seguir nas investigacións; na terceira atopamos unha serie de estudos concretos que seguen o método deseñado.

O capítulo primeiro da segunda parte (*Translations as Facts of a 'Target' Culture*) describe a traducción (entendida como función, produto e proceso) como un acontecemento propio e exclusivo da cultura receptora. "The position and function of translations (as entities) and of translating (as a kind of activity) in a prospective target culture, the form a translation would have... and the strategies resorted to during its generation do not constitute a series of unconnected facts" (p. 24). Esta idea implica que todo estudio descritivo deberá estar baseado no texto traducido e partir del, xa que é a entidade na que quedarán reflectidas tódalas forzas que interviñeron na súa creación, así como os seus efectos. Pola contra, os estudos máis tradicionais, soían partir do texto orixinal cara ó texto traducido para tentar localizar unha serie de problemas preconcebidos que se supoñía ían presentarse (tal é o caso da maioría dos chamados manuais de traducción, das gramáticas contrastivas e de estilísticas comparadas como as de Vinay e Darbelnet ou Malblanc).

A metodoloxía axeitada para levar a cabo este tipo de estudos consiste no que Toury denomina procedemento de descubrimento e xustificación (*discovery vs. justification procedure*), un procedemento helicoidal (non lineal) mediante o cal "...texts... would first be submitted to study individually in terms of their acceptability at all relevant levels... Later on, when a text in another language has been tentatively established as its source text, the next obvious step would be to map [them] in an attempt to determine the relationships which obtain... translation relationships would then be referred to the concept of translation underlying the text as a whole. This will be done through the mediation of a notion of equivalence... It is these two concepts which would form the ultimate goal of studies into individual pairs of texts" (pp. 36-37). Ó longo de todo o proceso propóñense hipóteses, que logo poderán ser confirmadas ou rexeitadas por novos descubrimentos, configurándose así unha liña de avance que o autor denomina helicoidal: "there will always remain something to go back to and discover, with the concomitant need for more (or more elaborate) explanations".

O capítulo remátase cun *excurso* no que se estudian as chamadas pseudotraducións e se analiza a súa posible importancia para os Estudos de tra-

ducción, xa que poden reflecti-lo concepto e a consideración da traducción nunha determinada época.

O capítulo dous trata o tema da natureza e do papel das normas en traducción (*The Name and Nature of Norms in Translation*). Toury afirma que a traducción é, como calquera outro acto social ou cultural, un tipo comportamento gobernado por normas (p. 57); que son as normas as que determinan o tipo e o grao de equivalencia que existe entre unha traducción e o seu orixinal. Estas normas son de dous tipos: as preliminares (basicamente normas sobre política de traducción, intervencións normativas, etc.) e as operativas ou lingüístico-textuais; tanto unhas como as outras veñen determinadas polo contexto socio-político e histórico no que se insiren. O estudio da traducción debe pois encamiñarse a delimitar estas normas, xa que elas determinan o concepto de equivalencia imprescindible para o establecemento de parellas de análise.

No capítulo terceiro (*Constituting a method for Descriptive Studies*) retómase o desenvolvemento do método de análise, do que debemos destacar dúas ideas básicas: a) non hai unha unidade de traducción definida a priori e de aplicación universal; Toury prefere falar de parellas problema-solución que se van facendo patentes a medida que se realiza a análise: “mapping the assumed translation onto its assumed source would thus result in assigning the status of outright translation solution to various constituents of the target texts... a target-text solution would never just imply the existence of a correspondent problem in the source text. Rather, the two should be conceived of as determining each other in a mutual way” (p. 77). b) Se as unidades de análise se conciben como elementos definidos ad-hoc, segundo as necesidades da *reconstrucción* do proceso de traducción, entón os problemas de traducción, máis que estar identificados de antemán, delimitáanse sobre a marcha: “they have to be established in the course of a comparative analysis rather than on the basis of the source text alone, let alone its initial translatability into the target language in question” (p. 78. Cf. tamén pp. 88-89). Estes dous puntos marcan a diferenza fundamental entre o achegamento proposto por Toury e os estudos tradicionais, que comezaban sempre cuns prexuízos do que ía ser un problema na traducción ou na relación entre linguas e que, ademais, recorrían a unidades de traducción definidas artificialmente e baseadas na gramática ou na sintaxe de cada lingua concreta.

Precisamente á unidade de comparación se lle dedica o capítulo catro. A partir da teoría dos *bitextos* de Harris (1988), Toury postula a existencia de *micro bitextos*, ou parellas de elementos substituto e substituído (*replacing and replaced items*) cos que o traductor traballa e que almacena na súa memoria como se dun *lexicón bilingüe de traducción* se tratase. Por outra parte, Toury tenta desbota-la idea, proposta, entre outros, por James S. Holmes (1978), de que o texto é a única unidade de traducción válida; malia a aparente lóxica da súa contundente afirmación inicial –“...the mapping of a translation onto

its assumed source is impracticable unless both texts are broken down, often drastically... no act of translation is conceivable without *serial* operations.” (p. 87)–, o autor non é quen de rebate-la teoría de Holmes que defende o que poderíamos chamar unha dobre unidade de traducción: “A fundamental fact about texts... is that they are both serial and structural –that after one has read a text in time, one retains an array of data about it in an instantaneous form... the translation of texts... takes place on two planes: a serial plane, where one translates sentence by sentence, and a structural plane on which one abstracts a “mental conception” of the original text, then uses that mental conception as a kind of general criterion against which to test each sentence during the formulation of the new, translated text.” (1978: 82-83).

No capítulo quinto atopamos unha exemplificación do que deben ser os estudos descritivos: unha análise da función das frases quasi-sinónimas introducidas nas traducción polos tradutores hebreos dende finais do século XVIII e que podemos entender como un intento de reforza-la *hebraicidade* dos textos. O propósito do capítulo é, sobre todo, presenta-lo proceso de xeneralización dos resultados dunha investigación e a súa aplicación a niveis superiores.

Os capítulos seis a doce (a terceira parte, *Translation-in-Context. An Assortment of Case Studies*) ofrécennos unha serie de estudos concretos co fío de unión da evolución da literatura hebrea –orixinal e traducida doutras linguas– nos últimos douscentos anos: dende a evolución histórica dos xeitos de traducir (cap. 6: *Between a ‘Golden Poem’ and a Shakesperian Sonnet* e 7: *A Lesson from Indirect Translation*) ata a traducción de textos concretos (caps. 8-10) ou o tratamento de diversos elementos dentro das traduccions (cap. 11 *Translation-Specific Lexical Items and Their Lexicographical Treatment*).

A cuarta e derradeira parte do libro (*Beyond Descriptive Studies. Towards Laws of Translational Behaviour*) ocúpase dunha extensión dos Estudos descritivos de traducción que, segundo se nos di no título desta obra, está máis aló do cometido dos propios estudos descritivos (*Descriptive Translation Studies –and Beyond*). Trátase da formulación de leis –no sentido que xa comentamos–, é dicir: formulacións teóricas que describan a relación entre tódalas variables relevantes dun dominio particular. “Sciences *qua* sciences are characterized by an incessant quest for laws... No scientific activity, indeed no ‘theory’, is conceivable without them” (p. 258). Malia Toury presentarnos unha serie de leis (ou, mellor, normas), el mesmo reconece que se trata dunha formulación provisional, se cadra prematura, que queda máis aló do cometido do seu libro. Trátase, de feito, dun pequeno anticipo dun libro, que xa nos anuncia, dedicado á formulación de leis de comportamento tradutivo que poidan explicar acontecementos pasados e predici-los futuros.

A principal conclusión que podemos tirar deste valiosísimo estudio é que o método de análise deseñado, así como a súa xustificación teórica e filosófica e as implicacións derivadas para defini-los conceptos de traducción, equivalencia ou unidade de traducción, poden extrapolarse a disciplinas

relacionadas como a Estilística comparada, a Textoloxía contrastiva, etc. En efecto, Toury semella centrarse case exclusivamente na delimitación das interdependencias da traducción como función, proceso e produto dentro dun sistema cultural, para logo extraer conclusións sobre cuestións como planificación das traduccions, intervencións normativas na selección de textos fonte ou na elección de solucións, recepción da traducción na cultura de chegada, etc; así e todo, podemos buscar aplicacións máis directas e inmediatas mediante a adaptación do seu método de análise á Estilística comparada, por exemplo. Se ben os aportes desta disciplina, tal e como está concebida na actualidade, non son de utilidade para os nosos estudos, a reformulación da súa metodoloxía segundo a proposta de Toury podería permiti-la enunciación de normas ou pautas de comportamento que expliquen as decisións concretas dos tradutores e se poidan utilizar como ferramentas tanto na realización de traduccions como no seu estudio teórico.

OBRAS CITADAS

- HARRIS, Brian. (1988). "Bi-text: A New Concept in Translation Theory", en *Language Monthly*, nº 54, pp. 8-10.
- HOLMES, James S. (1972). *The Name and Nature of Translation Studies*, Amsterdam, Translation Studies Section, University of Amsterdam, Department of General Literary Studies.
- (1978). "Describing Literary Translation: Models and Methods", en Holmes, James S., (1988), *Translated! Papers on Literary Translation and Translation Studies*, Amsterdam, Rodopi.

Alberte Álvarez Lugrís
Universidade de Vigo